

Κάθε λαός, σε ώρες που δοκιμάζεται η ταυτότητά του κι αμφισβητείται η πνευματική γνησιότητά του, στρέφεται κι αναζητά τις ρίζες του· αξιολογεί τις δυνάμεις του προκειμένου να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το παρόν και να προγραμματίσει με σύνεση το μέλλον.

Πολύ περισσότερο σε καιρούς κρίσιμους για την ίδια την εθνική αλλά και φυσική επιβίωσή του, όταν κυκλώνεται από στίφη βαρβάρων, που τον απειλούν με την αριθμητική και στρατιωτική υπεροχή τους, όταν βάλλεται πανταχόθεν, όταν φτάνοντας στα έσχατα όρια υποχωρήσεων τον πιέζουν για περαιτέρω συμβιβασμούς, ένα έχει χρέος: Να ατενίσει τη μακρά φάλαγγα των προγόνων του, τη φύτρα της ζωής του· να δει τους αγώνες και τις αγωνίες τους· τους πόθους και τα παθήματά τους, για να μπει να συνειδητοποιήσει τις δικές του υποχρεώσεις.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια αντιλαμβάνομαι τη σημερινή τελετή. Κι ευχαριστώ ιδιαίτερα τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Πατρών κ. Χρυσόστομο καθώς και την Ένωση Κυπρίων Αχαΐας που είχαν την πρωτοβουλία για την ανύψωση στην πρωτεύουσα της Αχαΐας της προτομής του Εθνομάρτυρα Αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού και με προσκάλεσαν στα αποκαλυπτήρια της.

Η συγκίνησή μου είναι βαθύτατη γιατί βρίσκομαι στο λίκνο της ελληνικής επανάστασης, εδώ που το ανέφικτο, για πολλούς, όραμα της ελευθερίας έγινε πραγματικότητα· εδώ που γυροφέρνει πολλές φορές η σκέψη όλων των Κυπρίων, μακαρίζοντας τους όμαιμους, ομόγλωσσους, ομόθρησκους αδελφούς τους που απολαμβάνουν τους καρπούς των αγώνων τους, παίρνοντας δύναμη για συνέχιση και του δικού τους αγώνα.

Η τοποθέτηση της προτομής του εθνομάρτυρα αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού ανάμεσα στις προτομές των τοπικών εθνομαρτύρων είναι γεμάτη συμβολισμούς για την κοινή καταγωγή και τις κοινές επιδιώξεις Ελλαδιτών και Κυπρίων. Και θεωρώ κατάλληλη την ευκαιρία για μια σύντομη αναφορά μου στο έργο του, σε δύο συναφείς τομείς της ζωής του: Τη μέριμνα για την ελληνική παιδεία της Κύπρου και την ηρωϊκή θυσία του, την ώρα της εξέγερσης ολόκληρου του Έθνους.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία υπήρξε προστάτις της Εθνικής Παιδείας σ' όλον τον υπόδουλο Ελληνισμό. Και στην Κύπρο, μέχρι την ίδρυση των πρώτων σχολείων, που κι αυτά από την Εκκλησία ιδρύθηκαν, ιερείς υπήρξαν οι θεματοφύλακες της Ελληνικής Παιδείας. Διατήρησαν, άλλες Εστιάδες παρθένου, άσβεστο το φως της μάθησης, όσον αμυδρό κι αν ήταν αυτό, προφυλάσσοντάς το από τον άγριο Τουρκικό βοριά, που βυσοδομούσε να σβήσει και την τελευταία αναλαμπή του.

Ακόλουθος και συνεχιστής αυτής της παράδοσης ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός το 1812, δυο μόλις χρόνια μετά την άνοδό του στον Αρχιεπισκοπικό θρόνο, ιδρύει απέναντι από την Αρχιεπισκοπή, την «Ελληνική Σχολή», που εξελίχτηκε στη συνέχεια στο σημερινό Παγκύπριο Γυμνάσιο.

Καταλάβαινε πως η πνευματική άνωση ενός λαού, εξαρτάται από την έκταση και την ποιότητα της Παιδείας του. Διερευνώντας διεξόδους για τη φυλή στα τρομερά αδιέξοδα των καιρών του και τρόπους επιβίωσης του γένους μέσα στον αριθμητικό κατακλυσμό των βαρβάρων, συνειδητοποιούσε πως ο Ελληνισμός δεν είχε ποτέ την εύνοια των αριθμών. Η πνευματική του διάσταση με τον δυναμισμό της και το εύρος της το οικουμενικό, απωθούσε πάντοτε τους αριθμούς. Άπωθούσε την ποσότητα. Μοίρα του πάντα, από τα μυθικά χρόνια, η ποιότητα. Η αριθμητική αποτελεί προνόμιο του πλήθους και εκφράζει τη δύναμη της ύλης.

Για τον Ελληνισμό αλλού είναι η δύναμή του. Και προς αυτή την κατεύθυνση έπρεπε να προσανατολισθεί· στη βελτίωση της ποιότητάς του, στην πνευματική του πρόοδο και προκοπή. Έτσι συνέλαβε το νόημα της Παιδείας στο δουλωμένο γένος ο Κυπριανός και κατ' αυτό τον τρόπο προχώρησε στην ίδρυση της ανώτερης Ελληνικής Σχολής. Η Σχολή θα βοηθούσε στην καλύτερευση των ηθών, όπως ξεκάθαρα σημείωνε στο Πρακτικό της σύστασής της· μα ο ρόλος της δεν θα σταματούσε εκεί. Θα βοηθούσε στη διαφύλαξη και την ενίσχυση της εθνικής αυτοσυνειδησίας και ελπίδας. Η πρωτοβουλία του δεν είχε περιορισμένη χρονική σημασία. Το οπτικό πεδίο του Κυπριανού δεν περιοριζόταν στην εποχή του. Είχε πολύ ευρύτερη προοπτική· κι η πρωτοβουλία του αποδείχτηκε εκ των υστέρων η καίρια προϋπόθεση της αποτυχίας όλων των αφελληνιστικών προσπαθειών, που ακολούθησαν. Κι αυτή ακόμα η Βρετανική κατοχή αν δεν εύρισκε το ισχυρό προηγούμενο της εκπαιδευτικής κληρονομιάς του Εθνομάρτυρα Κυπριανού, θα μπορούσε, ίσως, να δώσει τις λύσεις Παιδείας, που από την πρώτη στιγμή επεζήτησε και που ουδέποτε όμως μπόρεσε να ολοκληρώσει.

Η μακραίωνη βυζαντινή παράδοση είχε δημιουργήσει τις σταθερές συντεταγμένες της Παιδείας και δεν δυσκολεύτηκε στην επιλογή τους ο Κυπριανός. Οι συντεταγμένες αυτές δεν στηρίζονταν μόνο στο περιεχόμενο της Χριστιανικής πίστης και ζωής, αλλά και στην εθνική γλώσσα και διάνοηση. Άλλωστε τα όρια των δυο αυτών μεγεθών ήταν αδιαχώριστα σ' όλη την παράδοση της Ορθοδοξίας. «Τα Ελληνικά μαθήματα, διαλαλούσε ο Κυπριανός στο περίφημο έγγραφο-πρακτικό της ίδρυσης της Σχολής του, είναι το μόνον μέσον οπού στολίζουν τον ανθρώπινον νουν και οπού αποκατασταίνουν τον άνθρωπον, άξιον τω όντι άνθρωπον».

Και πράγματι μπορούμε σήμερα να ομολογούμε, πως η Ελληνική Παιδεία στάθηκε η πραγματική σχεδία του βίου μας. Αυτή μας έδωσε εκτός των άλλων και πνοή για να πιστεύουμε, να παλεύουμε, να προχωρούμε. Δίχως τη δάδα της δεν θα μπορούσαμε να επιβιώσουμε. Η μόνωση από τον υπόλοιπο Ελληνικό κορμό, η δίωξη, η σκλαβιά, ο εξαναγκασμός, θα μας αφάνιζαν.

Και μόνο η μέριμνά του για την Ελληνική Παιδεία της νήσου, ακόμα κι αν δεν μεσολαβούσε ο ηρωϊκός θάνατός του, θα κατέτασσε τον Κυπριανό στο πάνθεο των ηρώων του Έθνους. Εκείνο, όμως, που του προσέδωσε κορυφαία θέση στη συνείδηση του Κυπριακού Ελληνισμού ήταν η υπέρτατη θυσία του.

Η Ιστορία της Εκκλησίας της Κύπρου, σ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας είναι η ιστορία των Ελλήνων Κυπρίων, που αγωνίζονται συνεχώς να διατηρήσουν ό,τι ιερό έχουν: την Ορθόδοξη τους πίστη, την Ελληνική τους γλώσσα και την εθνική τους συνείδηση. Μα και να αποκτήσουν ό,τι πρόσκαιρα έχασαν· την εθνική τους ελευθερία. Κι ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός είχε συναίσθηση των ευθυνών και της θέσης του ως Εθνάρχου των αλυτρώτων Κυπρίων. Αμετάθετος στόχος του ήταν η απελευθέρωση της Κύπρου. Στον στόχο αυτό αποσκοπούσαν όλες οι επί μέρους ενέργειές του. Η καρδιά του σκιρτούσε στην προσδοκία της επανάστασης και στο όραμα της απελευθέρωσης. Μα εκτός από τον πατριωτισμό, διέθετε και σύνεση και διορατικότητα.

Είχε πολύ ορθά διαβλέψει την ιδιότυπη θέση της Κύπρου μέσα στον Ελληνικό και Μουσουλμανικό κόσμο, στο κέντρο του Σουλτανικού Κράτους. Κάθε απόπειρα ένοπλης εξέγερσης των Κυπρίων θα καταπνιγόταν αμέσως στο αίμα από δυνάμεις που θα αποβιβάζονταν γρήγορα από τις γύρω περιοχές, ενώ αντίθετα η κύρια εστία της επανάστασης, η κυρίως Ελλάδα, βρισκόταν μακριά και δεν θα μπορούσε να προσδοκάται

βοήθεια απ' εκεί. Γι' αυτό τον λόγο ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός υποσχέθηκε αμέριστη την ηθική και υλική υποστήριξη στον κυοφορούμενο αγώνα. Εξέγερση στην ίδια την Κύπρο ήταν πρακτικά αδύνατη και εθνικά επιζήμια.

Κι όμως η Κύπρος δεν διέφυγε την καταστροφή. Η Κύπρος κι ο Αρχιεπίσκοπός της πλήρωσαν με το αίμα τους την ταπείνωση και τον εξευτελισμό, που υφίστατο η Οθωμανική Αυτοκρατορία στην ξηρά και στη θάλασσα από τις δυνάμεις της επανάστασης.

Ο Κυπριανός δεν ήταν απροετοίμαστος γι' αυτή τη θυσία. Ήξερε, πως η ελευθερία περισσότερο από κάθε άλλο αγαθό, εκτός από μόχθους και ανδρεία απαιτούσε και άφθονο μαρτυρικό αίμα, κι ήταν έτοιμος γι' αυτό. Τα ύπουλα σχέδια του αιμοσταγούς διοικητή, περιήλθαν έγκαιρα σε γνώση του. Πολλοί τον πρότρεψαν να φύγει· κι είχε την ευχέρεια. Μ' αυτό θά'ταν αντίθετο προς τις αρχές και τις πεποιθήσεις του. Ήταν ανάγκη να στηρίξει τον λαό του με την έμπρακτη εφαρμογή των διακηρύξεών του. Το «θνήσκε υπέρ πίστεως και μάχου υπέρ πατρίδος», που έθετε ως κορωνίδα στην ιδρυτική πράξη της Ελληνικής Σχολής, θα εφαρμοζόταν πρώτα από τον ίδιο.

Όταν κάποιος μπορεί ενσυνείδητα να πεθάνει, γνωρίζει τι ακριβώς ζητά. Κι ο Κυπριανός ήξερε τι ζητούσε. Επεδίωκε τη στήριξη του ποιμνίου του στη γη των πατέρων του, μέχρι την ημέρα που θα δημιουργούνταν οι προϋποθέσεις για τη λύτρωση, την εθνική του αποκατάσταση.

Έτσι την 9^η Ιουλίου 1821 απαγχονίζεται, με τη συναίσθηση ότι η θυσία του θα ριζώσει βαθύτερα στις ψυχές των υποδούλων την πίστη στην Ελληνική ιδέα. Μπροστά στην αγχόνη ξεδιπλώθηκε όλο το παρελθόν της φυλής του. Τα μάτια του εκτόξευσαν τη λάμψη της περηφάνιας, που δεν σβήνει ούτε στην πτώση, ούτε στον θάνατο, κι άφησε στον λαό του το σπέρμα για μια νέα ζωή.

Απαγχονίστηκε ο Κυπριανός. Μα υπάρχουν θάνατοι, που αξίζουν περισσότερο από τη ζωή. Υπάρχουν πτώσεις, που αξίζουν όσο και η ανάσταση. Ο Κυπριανός έγινε θρύλος. Ο τάφος του έγινε τάφος ζωαρχίας για να αντλεί ο λαός του τα στοιχεία για τη νέα του ζωή, που θ' απεργάζονταν την ελευθερία του.

Σεβασμιώτατε,

Κυρίες και κύριοι,

Θεωρώ διπλό το μήνυμα της σημερινής μεγαλειώδους τελετής. Να διακηρύξει πρώτα την ενότητα και τους κοινούς εθνικούς στόχους των Ελλήνων της Ελλάδος και της Κύπρου. Να υπενθυμίσει ότι είμαστε γνήσιοι απόγονοι και συνεχιστές των εθνομαρτύρων του 1821, συνέχεια της ίδιας φυλής που εκτείνεται από τον Μοριά μέχρι την Κύπρο. Μαζί με τους Εθνομάρτυρες της περιοχής, ο Κύπρου Κυπριανός θα ατενίζει την ελευθέρα Ελλάδα. Και θα αναπέμπουν μαζί, δεήσεις υπέρ της εν δουλεία διατελούσης, ακόμη, Κύπρου.

Μα και για να στείλει, ύστερα, ιδιαίτερα διδάγματα σ' εμάς τους Κύπριους για τη δική μας σημερινή πορεία. Γιατί σ' ένα τραγικό γύρισμα των καιρών βρισκόμαστε και σήμερα αντιμέτωποι, με τον ίδιο, όπως και τότε, βάρβαρο κατακτητή, με τον ίδιο προαιώνιο εχθρό της φυλής, με την ιδιαίτερη πατρίδα μας να βαδίζει, και πάλιν, τη γνώριμη σ' αυτήν οδό του μαρτυρίου.

Ήταν και τότε δύσκολες οι περιστάσεις και τα αδιέξοδα φοβερά. Υπήρχαν και τότε φωνές για αποδοχή των «πραγματικοτήτων», που είχαν ως μέγιστη στόχευση την απλή φυσική

επιβίωση, για την αποφυγή χειρότερων δεινών, την αποφυγή μιας επαπειλούμενης γενοκτονίας.

Ούτε και οι ξένοι ήσαν ευνοϊκότερα διακείμενοι, τότε, προς τον Ελληνισμό. Κι η Ελλάδα δεν βρισκόταν, και τότε, σε καλύτερη κατάσταση. Σφαγές, απαγχονισμοί, λεηλασίες και εμπρησμοί απειλούσαν με αφανισμό ολόκληρη τη χώρα. Κι η Κύπρος ήταν και τότε μακρυνά.

Λαός και ηγεσία, όμως, είχαν τότε συνείδηση του χρέους. Αισθάνονταν βαθιά τις ρίζες τους στην Ιστορία, στον πολιτισμό, στη γη τους. Ήξεραν από πού έρχονταν και πού πήγαιναν. Κι αυτά τούς προσδιόριζαν τον τρόπο ζωής και δράσης τους. Ήξερε κι ο Κυπριανός, όπως κι ο Λεωνίδα κι ο Παλαιολόγος προηγουμένως, κι όπως ο Αυξεντίου κι ο Μάτσης σε κατοπινούς χρόνους, ότι το φυσικό τέλος ήταν αναπότρεπτο κι ο εχθρός θα περνούσε. Για την ηθική, όμως, δεν έχει σημασία το αποτέλεσμα της θυσίας. Μεγαλώνεται η πράξη. Και γίνεται συντελεστής συντήρησης του έθνους μέχρι την ανατολή καλύτερων ημερών. Αν κριτήριο στην πράξη του Λεωνίδα ήταν ο Εφιάλτης, αν ο Παλαιολόγος καθοδηγείτο από τους οποιουσδήποτε Τουρκόφρονες κι ο Αυξεντίου από τους κάθε λογής Αγγλόφιλους, ως έθνος και ως φυλή θα είχαμε χαθεί από καιρό.

Το χρέος μας είναι και σήμερα ξεκάθαρο. Οφείλουμε να αντέξουμε. Να ανακτήσουμε την εθνική αξιοπρέπειά μας που παραμελήσαμε από καιρό

Καθοδηγητές στις αποφάσεις και στις πράξεις μας πρέπει να είναι η Ιστορία και οι πρόγονοί μας. Δεν διεκδικούμε παρά το δίκαιό μας. Έχουμε υποχρέωση απέναντι στους προγόνους μας, χρέος απέναντι και στους απογόνους μας, να αντισταθούμε και στον χρόνο και στις δυσκολίες, κι όχι να παρακολουθούμε παθητικά την όποια δυσμενή για μας εξέλιξη των πραγμάτων. Οφείλουμε να επιλέξουμε πορεία, να επανακαθορίσουμε στόχους και επιδιώξεις, να επανασυνταχθούμε.

Να διακηρύξουμε ότι δεν δεχόμαστε τίποτα λιγότερο απ' ότι δικαιούνται όλοι οι ελεύθεροι άνθρωποι και οι Ευρωπαίοι πολίτες. Αν όλοι οι άλλοι Ευρωπαίοι δικαιούνται να έχουν ελεύθερη διακίνηση, ελεύθερη εγκατάσταση και απόκτηση περιουσίας σε όλες τις χώρες της Ευρώπης γιατί εμείς, οι Κύπριοι, να μη δικαιούμαστε τα ίδια πράγματα στην πατρίδα μας, να μην μπορούμε να κατοικήσουμε στα σπίτια μας, και να απολαμβάνουμε τις περιουσίες μας; Με συντονισμένες προσπάθειες Κύπρου, Ελλάδας και άλλων φίλων χωρών θα πρέπει να εξαναγκαστεί η Τουρκία να σεβαστεί το διεθνές δίκαιο. Με θωπείες και συνεχείς παραχωρήσεις δεν εξευμενίζεται ο κατακτητής. Θα πρέπει να νιώσει την πίεση, να υποστεί το κόστος.

Διακόσια δύο και πλέον χρόνια από τη μεγαλειώδη θυσία σου, κι ύστερα από ένα υπέροχο απελευθερωτικό αγώνα και εκατόμβες θυσιών σε δύο παγκοσμίους πολέμους, εξακολουθεί να παραμένει σκλαβωμένη η πατρίδα μας, Εθνομάρτυρα Κυπριανέ. Βρισκόμαστε μάλιστα στην πλέον δεινή θέση της Ιστορίας μας, με κύρια χαρακτηριστικά ένα ανελέητο εθνικό ξεκαθάρισμα και ένα βάρβαρο εποικισμό της κατεχόμενης γης μας. Η ψυχή μας όμως μένει αδούλωτη. Και παλεύει και ελπίζει. Δεν δικαιούμαστε να υποστειλούμε τη σημαία του αγώνα. Κάτι τέτοιο θα μας έκανε, αργά ή γρήγορα, Θλιβερούς νοσταλγούς, εκ του μακρόθεν, της πατρίδας μας. Υποσχόμαστε πως δεν θα φανούμε ανάξιοι της θυσίας και του παραδείγματός σου. Κι είμαστε σίγουροι, πως του Θεού συνεργούντος, γρήγορα θα μπορέσουμε να πλέξουμε για σένα το στεφάνι μας με ελεύθερη τη δάφνη.